

Projekt LEAXW- Lokalekonomisk analys Dalarna Gävleborg

Slutrapport 2017-03-01 – 2019-07-31

1. Behov som föranledde projektet

Dalarnas och Gävleborgs län har likheter med stora skillnader i natur, befolkning och näringar. I Dalarna från bruksorter och jordbruksbygd i söder till fjällområden i norr. Däremellan finns Falun-Borlänge regionen med 100 000 invånare, Siljansbygden med kultur och turism, stora områden med vid sträckt vildmark och i västra och norra länet en stor tillströmning av fjällturister. I Gävleborg ser det liknande ut men med stora delar skog istället för fjäll. Gävle är residensstad med ca 100 000 innevånare, länet har en hel del bruksorter, städer och mindre byar. Totala innevånarantalet är liknande i de bägge länen. Gävleborg har skogsnäring, en del större industrier och Gävle Hamn, ett naturligt nav för import och export på ostkusten. Turistnäringen är inte så stor än men den växer. Här finns världsarvet Hälsingegårdar och välbevarade bruksmiljöer. Över årstiderna växlar behoven av utbud och arbetskraft i rätt stor utsträckning i de bägge länen. Det här ställer stora krav på analys, lokal kännedom och delaktighet i arbetet för att få en god och rimlig servicenivå landsbygden. Stora delar av de bägge länen består av landsbygder och har stora behov av landsbygdsutveckling som kan möta de nya behov som uppstår då länen förändras till mer försäljning av tjänster och växande besöksnäring. Vad vi vill lyfta fram i beskrivning ovan är det skiftande behov av service som finns inom länen beroende på förutsättningar, plats och årstid. I Dalarnas regionala serviceprogram betonas vikten av att utvecklingen bedrivs utifrån de lokala behoven för respektive bygd. Därför är det angeläget och ett behov få ett processinriktat arbetssätt som successivt navigerar sig fram vilket behov som olika bygder, byar och orter har av service, samordning och andra stödjande insatser i bygden eller orten. LEA är ett verktyg för detta. Det innebär också att det finns en pedagogisk idé om värdet av en lokal process med bred lokal delaktighet där vi med projektstöd kan integrera ökade hållbarhetsaspekter och tillföra olika typer av andras erfarenheter och expertkunskap. I förlängningen med ökad kommunikation skapa engagemang, ansvarstagande för utveckling av befintlig service och ny service. Genom att kartlägga service i en bygd som vill ha utveckling och förändring möter man de faktiska behov som finns. En bygd som kan anpassa sig till nya behov, både för privatpersoner och entreprenörer, är en attraktiv bygd som kan locka till inflyttning.

Ett pilotprojekt av en Lokalekonomisk analys har på uppdrag av Länsstyrelsen Dalarna prövats i Rörbäcksnäs i samarbete med Malungs kommun under 2015 och vintern 2016. Det började med att Länsstyrelsens handläggare för kommersiell service gjorde ett besök i byn gällande bland annat stöd till lanthandeln. Det uppdagades då att byn bland annat hade besök av omkring 20000 mountainbikeåkare varje år. Det framkom ett tydligt behov av ett faktabaserat underlag för att kunna utveckla byn. Man hade en otydlig bild av hur stor del av byns intäkter som kom från besökare, vad som fanns tillgängligt i byn och vad som behövde utvecklas vidare. Både bybor och besökare har behov av utvecklad service som till exempel dagligvaror, betaltjänster, apotek och drivmedel. Resultatet av den LEA som då genomfördes har lett till bland annat att över 100 gästbäddar har identifierats, detta i en by med knappt 200 innevånare. För att kunna nyttja dessa bäddar framkom behov av organisering. LEA-analysen har gett oss värdefull kunskap att föra med sig i projektet vidare. Det handlar om mobilisering, organisering, ledning, spridning av arbete och resultat. Genom att använda

Lokalekonomisk analys som ett verktyg för att få en hög kvalitet på bygds status och att det sker i utifrån lokal delaktighet och mobilisering. Det ger ett utgångsmaterial och faktabaserad information för att skapa ett lärande, idéutveckling, utveckla befintlig service och ge en grund för fortsatt arbete i bygden genom exempelvis utvecklingsplaner. I hela processen finns öppningar för samarbete med kommun, näringslivet och den sociala ekonomin, framförallt är förhoppningen att resultat av LEA och kartläggningen av den kommersiella servicen skapar intresse för djupare dialog med exempelvis kommunen att bidra till fortsatt utveckling av service i linje med kommunernas serviceplaner och strategier.

2. Genomförande

11 lokalekonomiska analyser har startats upp och 10 är fullt genomförda i Dalarna och Gävleborg. Processerna har genomförts i samverkan med Länsstyrelse, Region och kommuner. Arbetsgrupper har bildats i respektive bygd och dessa har genomfört processerna under ledning av projektets processledare. Vikt har lagts vid att få representation i arbetsgruppen av bägge könen, olika åldrar och olika bakgrund. Varje lokalekonomisk analys har efter genomförandet presenterats på stormöte i bygderna, där hela bygden bjudits in. Stormötena har hållits i lokaler som har god tillgänglighet för alla. Uppföljning av varje process har skett, tillsammans med kommun och bygd, där nästa steg diskuterats. Många bygder har utifrån resultatet av den lokalekonomiska analysen gått vidare i fortsatta utvecklingsprojekt, bland annat Hela Sverige ska levas projekt "Förädlingsmackapären", Coompanion Dalarnas projekt "Lokal HUB landsbygdssamverkan – kommersiell service och besöksnäring" och Coompanion Gävleborgs projekt "Servicelyftet". Hänsyn har tagits till hållbarhet i visionerna genom att lyfta och ta hänsyn till miljömässiga, sociala och ekonomiska behov och lösningar. En bred förankring i bygden ger goda möjligheter till ett fortsatt arbete även efter den lokalekonomiska analysen. Ett omfattande statistikunderlag har arbetats fram, som ger möjlighet till analyser och att se gemensamma utvecklingsbehov, vilket kan vara grund för fortsatt samarbete i fler utvecklingsprojekt och liknande. Den bearbetade statistiken ger även bygden, kommunen och regionen ett bra faktaunderlag.

3. Resultat

Styrkan i de analyser som skett är att man får klart för sig hur de ekonomiska flödena ser ut, var brister och möjligheter finns. Hur kan vi jobba tillsammans för att stärka olika områden? Det uppstår ett medvetande, en "vi-känsla", där behoven framträder på ett tydligt sätt och styr fortsättningen. Vad vill göra? Vad ska vi börja med? Inte minst blir det tydligt för var och en hur viktigt det är att handla lokalt och att nyttja kommersiell service där man bor. Ett exempel som bekräftar detta finns i Dellenbygden, det vill säga Delsbo, Bjuråker och Norrbo. Där har man via sin LEA-analys kunnat se att om varje person spenderade tio kronor mer på varor och tjänster, på aktuell ort per dag, skulle den lokala omsättningen öka med 25 miljoner kr på ett år.

LEA-metoden har visat sig vara en engagerande metod, arbetet har skapat engagemang i bygden och skapat ökad medvetenhet kring betydelsen av kommersiell service, att ha sin lanthandel kvar. Det resultat som bygden fått fram under sitt arbete med att analysera statistiken har visat på vad medvetna val kan leda till, både ekonomiskt, socialt och

miljömässigt. Att exempelvis handla i bygdens butik kan leda till att butiken kan finnas kvar och butikens överlevnad och vidareutveckling stärks när stöd och engagemang för butiken finns i bygden. Ekonomisk medvetenhet stärker även den cirkulära ekonomin. Det ger även miljömässiga vinster att behålla kommersiell service lokalt, då det ger minskad bilåkning. LEA-analyserna har gett ökad kunskap och medvetenhet om detta i bygderna.

Ökad samverkan är ett resultat, mellan olika företag, föreningar och privatpersoner. Nyinflyttade har fått ökat nätverk och kunna vidareutveckla sitt företag. Statistikunderlaget visar att landsbygder bidrar i samhället, vilket stärker det sociala kapitalet i bygderna. LEA-metoden innehåller framtagande av vision. Genom att föra diskussioner utifrån fakta har framtida behov synliggjorts på ett positivt sätt, grupperna har gått från att tycka och tro till faktabaserad kunskap och ökad egenmakt. De framtagna visionerna ger underlag för hållbar utveckling, visar på att alla behövs, olika åldrar, kön, kunskaper osv.

Bygdebolag som bildats skapar social, ekonomisk hållbarhet. Ökad kunskap och medvetenhet hos bybor, kommuner och organisationer ger strukturförändringar. En kommun har bildat ett bygderåd som tillsammans med de LEA-projekt som genomförts i kommunen blir ett bärande fundament i den framtida landsbygdsutvecklingen i kommunen. Kommunen ser att det vore en styrka att ha en sådan samverkan, som skulle bygga en större struktur för hela bygden, där kommun finns med. Det blir ett samarbete där alla vinner, med utvecklade och fungerande nätverk ut i de olika kommundelarna.

Många bygder har utifrån resultatet av den lokalekonomiska analysen gått vidare i fortsatta utvecklingsprojekt, bland annat Hela Sverige ska leva projekt "Förädlingsmackapären", Coompanion Dalarnas projekt "Lokal HUB landsbygdssamverkan – kommersiell service och besöksnäring" och Coompanion Gävleborgs projekt "Servicelyftet". Lokal HUB-projektet är framtaget utifrån de visioner som bygderna i Dalarna tagit fram i LEA-arbetet. Tanken är att utveckla en hållbar besöksnäring, både miljömässigt och ekonomisk. En av bygderna har bildat ett bygdebolag som samlar representanter från så gott som alla bygdens föreningar och många företag. Ett mycket bra resultat då denna bygd tidigare inte lyckats få till samverkan på ett framgångsrikt sätt.

LEA-processerna har lyfts vidare i lokala utvecklingsplaner i olika projekt. Coompanion har med sin rådgivning hjälpt en bygd att starta ett bygdebolag. Vårt samarbete med kommuner och andra organisationer fortsätter även efter projektets avslut. Genom att vara uthållig och utgå från den faktabaserade grund som LEA ger ser vi resultat och att saker händer ute i bygderna.

LEA-broschyren är ett konkret resultat för bygden att använda i möten med kommuner och organisationer, och även ett bra material att sprida till bygdens alla innevånare. Strävan har varit att deltagarna i arbetsgruppen ska spegla samhället i åldrar, kön etc. Frågan har lyfts när grupperna satts samman och man har reflekterat kring detta.

Den anonyma, digitala, utvärdering som gjorts både med bygdernas arbetsgrupper och de kommuner och organisationer som deltagit i projektet visar att deltagarna tycker de haft nytta av LEA-arbetet, bygderna skattar det till 6,4 och organisationer till 8 på en 10-gradig skala. Man tycker även att LEA är en bra metod för landsbygdsutveckling, 7,6 respektive 8,8 på en 10-gradig skala. Utöver detta har projektet i samarbete med Länsstyrelsen skickat ut en enkät i pappersformat till alla innevånare i tre av Dalarnas LEA-bygder. Genom att skicka till samtliga innevånare når vi även de som inte deltagit i LEA-arbetet. Enkäten visar bland annat att avsaknad av bankservice upplevdes som största problemet, man kan inte sätta in

kontanter, det vara svårt att ta ut kontanter då bankomat ofta saknas och butiken har begränsade möjligheter till uttag, och det är långt till närmaste bankkontor.

De intervjuer som gjorts med sex lanthandlare, föreningar och andra företag (tre kvinnor, tre män) visar att de flesta är nöjda med den butik, apoteksombud, paketombud och drivmedel som finns på orten. Flera påpekar vikten för bygdens överlevnad att den kommersiella servicen finnas kvar. Det som fallerar är kontanthantering. Flera bygder skulle vilja ha en bankomat. Butikerna kan i de flesta fall lämna ut kontanter men endast upp till 200 kronor och endast om då de har kontanter att avvara. Likaså är insättning av kontanter som exempelvis föreningar och småföretag får in ett stort problem. Bankkontor saknas och de som finns tar inte alltid emot kontanter. En del tar inte emot kontanter från föreningar så i de fallen får föreningsmedlemmarna sätta in kontanterna på sina privata konton och sedan göra en överföring till föreningens konto. Lanthandlare upplever problem då de får agera bank och hantera stora summor kontanter i insättningar och uttag. En liten lanthandel som omsätter cirka 11 miljoner kronor hanterade under förra året en miljon kronor i kontanter som privatpersoner och företag och föreningar skulle sätta in och ta ut. Kontanterna får butiksägaren köra i sin privata bil till närmaste bankningsställe som ligger drygt 50 km bort enkel resa. Loomis åtar sig inte detta då de anser att detta uppdrag inte är lönsamt nog. Lanthandlarna framför att ersättningen de får för att vara paketombud är alldeles för låg. Ersättningen täcker inte alls deras kostnader, och de bedömer att pakethantering inte bidrar till någon större merhandel. Pakethantering är dessutom mycket utrymmeskrävande och utbyggnad av lokalerna är ett behov.

Under del- och slutkonferenserna har de olika LEA-grupperna träffats och utbytt erfarenheter och idéer. Några bygder kommer fortsätta sin samverkan även efter projektets slut.

De mål som projektet satt upp har uppfyllts och en del mål har överträffats.

Att det har genomförts 10-12 Lokalekonomiska analyser: 11 processer har startats, 10 har slutförts

Att det initieras 6 utvecklingsprojekt/planer utifrån de lokalekonomiska analyserna: 8 fortsatta processer har startats.

Att minst 3500 personer har deltagit aktivt eller fått information om projektet, metoderna och dess resultat: 5900 personer.

Att en kartläggning av kommersiell service genomförts i 10-12 bygder. 10 bygder

Analys av kartläggningen av kommersiell service genomförts: Ja, dessutom kompletterad med 1800 utskickade enkäter i tre LEA-bygder.

Intervjuer om kommersiell service har genomförts med 6 lanthandlare och övriga entreprenörer och föreningar: 6 intervjuer har genomförts

2 spridningskonferenser har genomförts: En delkonferens och en slutkonferens har genomförts.

4. Framsteg

Framstegen är att resultaten uppnåts och överträffats. Genom att göra många LEA-analyser har vi kunnat sammanställa statistiken och resultaten vilket har gett en bra, samlad bild över flera bygder och kommuner, i vissa fall har det lett till aha-upplevelser. Den sammanställda

statistiken visar bland annat på gemensamma utmaningar och behov. Detta har bland annat lett till nya utvecklingsprojekt där flera LEA-bygder med gemensamma behov ingår. Vi har tillhandahållit, testat och utvärderingar och resultaten visar att LEA är en strukturerad och konkret metod som fungerar bra för landsbygdsutveckling. Alla inblandade har lärt sig mycket, både om metoden, men det har även lett till ökad kunskap i alla led, från bygdens innevånare till kommuner och Regioner. Behovet och vikten av att bibehålla den kommersiella servicen i bygden har tydliggjorts och medvetandet om dess betydelse har ökat och stärkts. Ett stärkt engagemang kring lanthandel och kommersiell service ger lanthandlaren stöd för fortsatt arbete med att behålla och utveckla den kommersiella servicen. De konkreta exemplen från beräkningar utifrån LEA-statistiken ger tydliga exempel på hur varje innevånare själv kan påverka sin kommersiella service genom att aktivt välja att handla och nyttja den kommersiella service som finns på orten.

Samverkan har stärkts på regional, kommunal och bygdenivå. LEA-analyserna har gett faktabaserat underlag för fortsatt utveckling.

5. Motgångar

Kontinuitet i bygdernas arbetsgrupper har i vissa fall varit en utmaning. Då arbetet bygger på ideellt engagemang kan det vara svårt att ställa för stora krav på deltagande. När arbetsgrupperna sattes samman informerades om att vikten av att ha en kärna i arbetsgrupperna som hade möjlighet att delta under hela processen. I de fall där grupperna haft svårt att få ihop gruppens deltagare på grund av att deltagarna exempelvis varit bortresta, sjuka eller haft andra förhinder har vi fått ha fler träffar och varit flexibla med tider och även repeterat visst innehåll. I en av bygderna blev deltagandet i arbetsgruppen så lågt att LEA-arbetet fick avslutas innan det var slutfört.

Förankringen i Gävleborg tog längre tid än i Dalarna, då Gävleborg saknade ett RSP-nätverk. Det innebar många separata möten med de olika kommunerna.

Projektet har tre finansiärer vilket innebär att projektredovisning sker i tre olika system och olika mallar. Det innebär mycket extra tid för rapportering och redovisning, om alla projekt redovisades i samma system skulle mycket tid sparas.

Det var mycket arbete med bilderna till LEA-broschyrerna. Dels att gruppen skulle få fram bilder i tillräckligt hög kvalitet för tryck, dels vilken bild vill man ge av sin bygd. Ska bilderna visa vacker natur, öde hus eller vill man visa upp bilder med människor, liv och rörelse. Ni i efterhand ser vi att det hade varit bra att genomföra en kort utbildning i grupperna kring hur man bör tänka kring vilket budskap bilder man använder förmedlar.

6. Lärdomar

Förankring i länets struktur är viktig, exempelvis att det finns ett etablerat rsp-nätverk, strategidokument osv. Engagerade representanter från kommuner/Regioner/Länsstyrelser är viktig, och har varit bidragande orsak till projektets lyckade resultat. Alla deltagande kommuner har varit mycket delaktiga och visat stort engagemang och intresse. LEA är en bra konkret, tydlig metod vilket ger möjligheter till goda resultat och engagerade deltagare. De konkreta exempel som räknas fram utifrån statistiken ger tydligt exempel på hur var och en kan bidra till att behålla lanthandel och kommersiell service i sin bygd. Metoden lockar till

engagemang. Olika åldrar i arbetsgrupperna ger insikter i olika sätt att kommunicera, organisera, hur man jobbar och hur man kan använda teknik och sociala medier.

Metoden behöver justeras något, exempelvis att antal gruppdeltagare bör vara 10-15 personer istället för 6-8 personer som metodboken anger. Detta för att säkerställa att det alltid blir tillräckligt många personer som kommer på varje träff. Det behöver även läggas in fler träffar än handboken anger, bland annat en träff där man kvalitetssäkrar den bearbetade statiken. Det har varit bra att presentera respektive bygds resultat i en broschyr. Det är ett konkret material att använda för spridning av resultat, i kontakter med kommuner och andra organisationer. En lärdom är att det behövs utbildning och information kring hur man ska tänka kring bildernas budskap avseende hur man vill spegla bilden av sin landsbygd.

En utmaning när man arbetar med ideella krafter är deras deltagande i träffar. Det kan vara svårt att ställa alltför stora krav på personer att avsätta ideell tid då många har arbete och familj. Ett önskemål vore att projektet hade möjlighet att ersätta förlorad arbetsinkomst för att kunna ställa något högre krav på deltagande, exempelvis på konferenser för att representera gruppen.

7. Så här har vi spridit och kommer att sprida projektets resultat

Vi har informerat om projektet på vår och Coompanion Gävleborgs hemsidor (dalarna.coompanion.se respektive gavleborg.coompanion.se). Vårt nyhetsbrev har presenterat projektet och berättat om LEA-processer som är igång. Vi använder även facebook och twitter för att sprida information om aktiviteter i projektet. Vi har deltagit på träff med Länsstyrelsens regionala serviceprogram i Dalarna där vi löpande informerat om projektets aktiviteter och status. Där når vi kommuner, Hela Sverige ska leva, Dalarnas fotbollsförbund och övriga organisationer och företag som arbetar med landsbygdsfrågor. Vi har också tagit fram ett gemensamt nyhetsbrev med Länsstyrelsen Dalarna och tre andra landsbygdutvecklingsprojekt, där vi presenterat alla projekt, aktiviteter och framsteg.

I starten av projektet togs ett informationsblad fram där vi berättade om projektet och dess syfte och mål. Informationsbladet spreds till många intressenter och användes i olika sammanhang för att sprida information om projektet. Alla bygder har presenterat resultaten av sina LEA-processer i en broschyr. Varje bygd har fått 500 ex av broschyren som de spridit till bygdens innevånare och besökare. Några bygder har även själva bekostat tryck av fler exemplar. En kommun bekostade tryck och utskick av broschyren till samtliga innevånare i bygden. Vi har även spridit broschyrer till kommuner och andra intresserade organisationer och personer samt våra medfinansiärer. Broschyerna läggs även upp på vår hemsida, likaså lägger bygdena upp den på sina hemsidor. Vi har träffat länets tillväxtansvariga i direktionen på Region Dalarna och informerat dem om projektet och dess resultat vilket var uppskattat och väckte stort intresse. Till slutkonferensen har vi tagit fram film. Filmen visades dels på konferensen men används också i sociala medier, hemsida och nyhetsbrev. Ett bra sätt att sprida information. Vi har inför konferenser skickat ut pressmeddelanden och även informerat pressen om slutmöten i bygdena. Vid så gott som alla tillfällen då vi, Coompanion, har informerat om oss och vår verksamhet har vi informerat om projekt LEAXW.

8. Samarbete

Samarbete har skett med kommuner, Region Gävleborg, Länsstyrelsen Dalarna, Region Dalarna. Projektet har samarbetat med andra landsbygdsutvecklingsprojekt och organisationer så som Hela Sverige ska leva Dalarna, X-ing, Lanthandlare i Dalarna, Pakethantering i Björbo, Regionala serviceprogrammet, Samverkan har lett till förankring i länens strukturer och ökad och breddad kunskap på alla nivåer. Den breda samverkan har visat det lokala behovet kopplat till kommunala och regionala behov. Samarbetet med de kommunala och regionala tjänstemännen har varit tätt och fungerat mycket bra. Samarbetet har bidragit till att vi på ett bra sätt kunnat utbyta kunskaper och att kompetens kommit många till del. Samarbete har även skett med det lokala föreningslivet och företagare i bygderna, som alla bidragit med sin tid, fakta och kunskap i LEA-processerna.

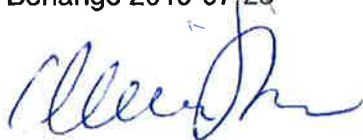
9. Avvikelser från beslut

Deltagande kommuner har förändrats från ansökan, enligt tidigare inskickad och beviljad ändringsansökan. En del processer har dragit ut något på tiden och fler träffar än planerat har behövt hållas. Några grupper har behövt början av år 2019 på sig för att färdigställa sitt arbete. Det innebär att processledarna behövt lägga mer tid än ursprungligen budgeterats för. Efter avstämning av budget och utfall ser vi dock att det finns utrymme för processledarna att lägga viss tid även i år. Likaså tillkommer i sent skede arbete kring Orsas LEA, då de fått fram sitt material betydligt senare än planerat

10. Övrigt att informera om

Projektets resultat är över förväntan. Processerna har fungerat väl utifrån ideella krafter och vi ser att det är oerhört viktigt med det offentliga deltagande, finansiering och engagemang. Vi ser att LEA-metoden väcker engagemang i alla led, både regionalt, kommunalt och lokalt i bygderna. Då metoden involverar alla led blir resultatet intressant för alla inblandade och en gemensam plattform för fortsatt utveckling. Broschyrerna har visat sig vara ett bra material att sprida och de har nått många utöver de som varit inblandade i arbetet. Det ökade engagemanget har lett till att vikten av att behålla och utveckla lanthandel och övrig kommersiell service har aktualiserats och lyfts och att bygdens innevånare ser att de själva kan bidra till att påverka sin bygds utveckling.

Borlänge 2019-07-25

Maria Stenis

Projektledare

Coompanion Dalarna

